

La utilització agrícola del sòl a les illes Pitiüses.

Aportació al coneixement de la seua geografia agrària

Ernest Prats

1. Introducció

Aquest treball pretén ser l'aplicació, a un nivell local —com ja ha fet recentment Pere Salvà i Tomàs¹, referint-se a Mallorca—, del sistema dels cultius dominants de Weaver.

L'índex de combinació proposat per Weaver permet elegir, després de diferents operacions, els cultius que són més importants dins cada municipi i eliminar els secundaris.

Com fa Pere Salvà², prenem com a base la superfície agrícola útil —les terres cultivades—, deixant a part la superfície no útil —les terres no cultivades—. La superfície no útil va tenir una utilització important ja fa molt de temps³, però avui en dia els tipus d'explotació com aquest estan totalment abandonats.

Pot ser que aquest treball sembli tenir una manca d'actualitat, però això no és cert, ja que, si bé les darreres xifres que utilitzam són les de 1960 —no en tenim d'altres més modernes—, podem veure-hi la gran evolució que s'ha donat al camp de les nostres illes al llarg de cent anys.

Les xifres que utilitzam són les recollides per Bartomeu Barceló Pons⁴, corresponents als anys 1860 i 1960; són les següents:

TAULA I
DISTRIBUCIÓ DE LA TERRA I EXTENSIÓ DELS CULTIUS A L'ANY 1860
ILLA D'EIVISSA

	Eivissa	St. Antoni	St. Joan	St. Josep	Sta. Eulària
Cereals de regadiu	60,38	25,98	65,88	38,36	250,38
Fruiter de regadiu	—	2,66	5,51	—	7,10
Cereals de secà	294,07	5465,85	1699,07	5089,38	3977,75
Ametller	42,09	131,94	81,33	175,45	97,57
Garrover	17,93	281,46	563,45	199,42	667,16
Figuera	13,67	350,94	259,80	231,01	325,68
Olivera	—	308,63	207,94	78,31	276,31
Parra	—	6,04	—	—	39,25
Fruiter de secà	—	—	—	—	—

TAULA II
DISTRIBUCIÓ DE LA TERRA I EXTENSIÓ DELS CULTIUS A L'ANY 1960
ILLA D'EIVISSA

	Eivissa	St. Antoni	St. Joan	St. Josep	Sta. Eulària
Cereals de regadiu	74	214	198	194	634
Fruiter de regadiu	7	23	19	3	61
Cereals de secà	62	2081	1262	3645	2325
Ametller	132	1632	803	1425	1592
Garrover	55	1742	1910	989	3293
Figuera	16	565	477	281	862
Olivera	50	396	293	120	458
Parra	1	6	3	7	—
Fruiter de secà	—	3	1	6	29

TAULA III
DISTRIBUCIÓ DE LA TERRA I EXTENSIÓ DELS CULTIUS ALS ANYS 1860 I 1960
ILLA DE FORMENTERA

	1860	1960
Cereals de regadiu	—	3
Fruiter de regadiu	—	—
Cereals de secà	2596,86	2327
Ametller	—	43
Garrover	—	6
Figuera	16,34	151
Olivera	—	26
Parra	—	116
Fruiter de secà	—	1

Nota.— Les xifres s'indiquen en hectàrees.

2. La metodologia emprada

Per a començar cal assenyalar que l'aplicació de metodologies concretes a l'estudi del camp illenc ha estat pràcticament inexistent, ja que l'únic que ho ha fet és Jean Bisson⁵, en un article referint-se a totes les Balears.

Hem de dir també que no hem de confondre el sistema dels cultius dominants de Weaver amb el dels mapes, que sota el mateix títol va publicar Bartomeu Barceló Pons a la seua tesi doctoral⁶, ja que els mapes de Bartomeu Barceló consisteixen en la cartografia directa dels tants per cent dels cultius, sense l'aplicació de cap metodologia concreta.

La metodologia utilitzada en el present article és, com ja hem dit, la dels cultius dominants de Weaver, que va emprar per primera vegada l'any 1954 per a comparar la utilització del sòl al Middie West, tenint com a font els censos de 1940 i 1950. Va ser utilitzat després per Coppock —atlas agrícola d'Anglaterra—, i, a més, ha estat freqüentment utilitzat pels autors anglesos i nord-americans, en particular per Haggett i Yeates.

Ja més recentment —1973—, ha estat emprat per Guermont i Massias⁷.

L'aplicació del sistema és la següent:

Una vegada tenim les xifres exposades a les taules I, II i III, es mira el tant per cent que representa cada cultiu damunt el total de superfície agrícola útil; quan tenim això, s'ordenen les xifres resultants de major a menor. Després es mira quina és la seua distribució més típica (agafar només el primer, agafar els dos primers, els tres, els quatre, etc.); calculam després per a cada municipi la distribució que se'ns dona, comparant-la amb la distribució teòri-

ca següent: 100 % per a un cultiu en règim de monocultiu; 50 %, 50 %, per a dos cultius; 33 %, 33 %, 33 %, per a cada tres cultius; 25 %, 25 %, 25 %, per a quatre cultius, etc.

Prenem després per a cada municipi la distribució teòrica que tingui la variació més petita a partir de la fórmula següent:

$$S^2 = \frac{\sum d^2}{n}$$

A on $\sum d^2$ és la suma dels quadrats de les diferències entre els valors observats i la distribució teòrica i n és el nombre de cultius de la combinació.

3. Aplicació del sistema a les Pitiüses

En primer lloc, com fa Pere Salvà⁸, hem numerat els cultius d'acord amb la taula següent:

1. Cereals de regadiu
2. Fruïtes de regadiu
3. Cereals i llegums
4. Ametllers
5. Garrovers
6. Figueres
7. Oliveres
8. Parres
9. Fruïter de secà.

Agafant les taules I, II i III, i aplicant la fórmula abans dita, hem tret els resultats següents:

TAULA IV
PROGRAMA DELS CULTIUS DOMINANTS DE 1860 (ILLES PITIÜSES)
Classificació de les combinacions

35 3

Amb garrovers
(1)

Sense garrovers
(5)

Amb cereals
(6)

Els municipis que presentes aqueixes combinacions són:

35: Sant Joan.

3: Eivissa, Sant Antoni, Sant Josep, Santa Eulària i Formentera.

TAULA V
PROGRAMA DE S CULTIUS DOMINANTS DE 1960 (ILLES PITIÜSES)
Classificació de les combinacions

48.517 435 43 3 Amb garrovers Amb cereals-Amb ametllers

Amb regadiu
(1)

Sense regadiu
(3)

Sense garrovers
(1)

Amb cereals-Sense ametllers
(1)

Els municipis que presenten aqueixes característiques són:

43.517: Eivissa.

435: Sant Antoni, Sant Joan i Santa Eulària.

43: Sant Josep.

3: Formentera.

Nota. Els números entrè parèntesi indiquen el nombre de municipis que presenten aqueixa combinació.

Una vegada fet això, hem traslladat els resultats als mapes 1 i 2. La metodologia utilitzada per a la realització dels altres mapes —números 3 a 7— és molt simple. Hem fet igual a cent la xifra corresponent a 1860 i per una regla de tres hem obtingut quina era la xifra corresponent a 1960.

4. Anàlisi dels resultats obtinguts

Examinant les taules IV i V i els mapes 1 i 2, podem observar que dins el camp de les nostres illes s'ha produït una gran evolució i diversificació en els darrers cent anys. De presentar només dues combinacions l'any 1860, es passa a quatre l'any 1960. A més, la majoria de les combinacions l'any 1960 (l'única excepció és el cas de Formentera, una mica a part, que més endavant estudiarem), presenten dos o més factors, per contra de l'any 1860, en què a cinc municipis els cereals eren quasi monocultiu i només un altre municipi, Sant Joan, presentava la combinació dels cereals amb els garrovers.

Dins els darrers cent anys tenim també un augment de la superfície agrícola útil a tots els municipis llevat del d'Eivissa, on el creixement del casc urbà ha llevat molta importància a l'agricultura (mapa 3).

Aqueixa diversificació s'ha produït a costa dels cereals i llegums de secà, que han sofert una disminució molt grossa a tots els municipis (mapa 5); n'és extrem el cas del municipi d'Eivissa, on aquest cultiu ha disminuït un 79 % respecte a l'any 1860. El municipi que presenta un descens més baix és Formentera: un 11 %.

Formentera, com ja hem dit, és un cas una mica a part, atesa l'especial constitució de l'illa, que en realitat només permet el cultiu intensiu de cereals. No obstant això, dins l'esmentat centenni s'hi ha experimentat una certa evolució que ja ens ofereix d'altres cultius, per bé que en quantitats molt petites.

El sistema de cultius de regadiu ha sofert una evolució molt important en aquest període (mapa 4); n'és extrem el cas de Santa Eulària, que multiplica per tres el seu nombre d'hectàrees d'aquest tipus de cultiu. D'aquí aqueixes 634, que representen la meitat de cultius de regadiu de l'illa.

Però el cultiu que ha tingut una evolució més considerable ha estat el dels ametllers (mapa 6), que l'any 1860 no figurava a cap combinació i l'any 1960 és el cultiu principal a tots els municipis de l'illa d'Eivissa.

L'evolució del garrover ha estat també molt important (mapa 7), especialment al nord i centre de la nostra illa (Sant Antoni, Sant Joan i Santa Eulària).

5. Comparació dels resultats obtinguts amb l'illa de Mallorca

Comparant els resultats obtinguts amb els que damunt l'illa de Mallorca ha obtingut Pere Salvà⁹, hem pogut veure que l'evolució de les dues illes ha estat semblant. L'any 1860 la combinació dominant a Eivissa —cereals tot sols— és també dominant a Mallorca, especialment a la part oriental de l'illa —serra de Llevant—. L'altra combinació que es dona a l'illa d'Eivissa —cereals-garrovers—, a Mallorca es dona a la part nord de la serra de Tramuntana.

L'any 1960, a Mallorca, no trobam cap municipi amb cereals tot sols. Les combinacions que també es donen a Eivissa —ametllers-cereals i ametllers-cereals-garrovers— són dominants a l'illa de Mallorca, especialment a la zona centre i oriental. El regadiu dominant a Eivissa, a Mallorca només es dona a la part de sa Pobla i als volants de la Ciutat de Mallorca.

ERNEST PRATS

NOTES

1. Pere Salvà i Tomás: *La utilización agraria del suelo en la isla de Mallorca: Aportación de una nueva metodología para su estudio*. Trabajos de Geografía, n.º 24, Departamento de Geografía, Facultad de Filosofía y Letras de Palma de Mallorca, 1975 (separata de Mayurqa, vol. 13).

2. A qui agraïm molt l'ajuda per a la realització del present article i les correccions que hi ha fet.

3. Sobre la utilització del sòl agrícola no útil es pot veure, per exemple, l'article de C. Guerau de Arellano Tur, *Los hornos de alquitran, una explotación poco conocida de nuestros bosques*. Eivissa, núm. 3, 1973, pp. 23-28.

4. Bartomeu Barceló Pons: *Distribución de la tierra y extensión de los cultivos en las islas de Ibiza y Formentera (estadística)*. Boletín de la C.O.C.I.N. de Palma, n.º 639, 1963, pp. 109-111.

5. Jean Bisson: *La utilización del suelo en las Islas Baleares: Contribución al estudio de la geografía agraria de las islas*. Boletín de la C.O.C.I.N. de Palma, n.º 643, 1964, pp. 61-76.

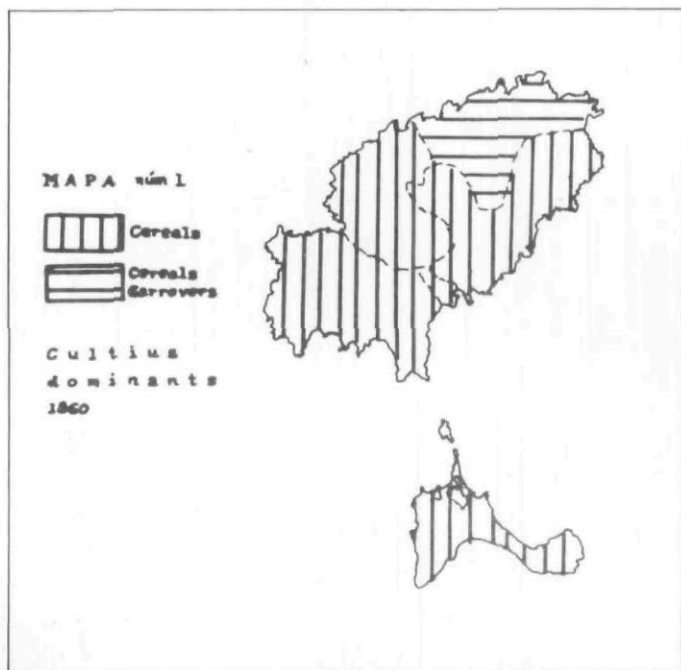
6. Bartomeu Barceló Pons: *Evolución reciente y estructura actual de la población de las islas Baleares*. C.S.I.C., Madrid-Ibiza, 1970, pp. 194-5, gráficas 59 i 60.

7. Yves Guermont-Jean Pierre Massias: *L'utilisation agricole du sol en France: Deux méthodes de traitement de l'information*. L'espace géographique, n.º 4 (tome II) Ed. Doin, Paris 1973.

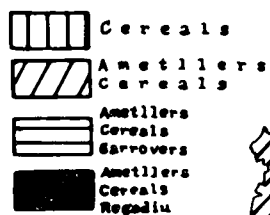
Guermont i Massias, com Pere Salvà, fan també l'aplicació d'un altre sistema: el dels cultius característics de Perpallou. Nosaltres no hem aplicat aquest segon sistema, ja que, a més de no permetre comparacions, per a la seua realització es necessita un ordinador.

8. Op. cit. nota 1.

9. Op. cit. nota 2.

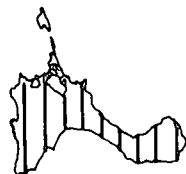
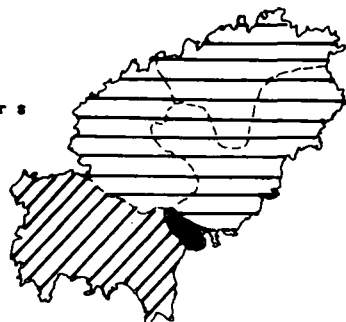
MAPA núm 2

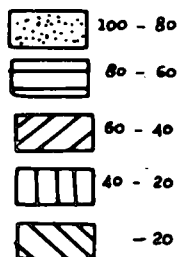
Cultius

dominants

1960

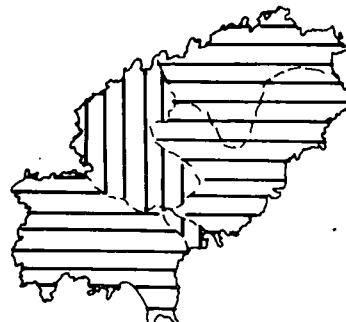

MAPA núm 5

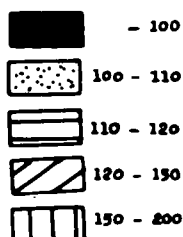

Evolució dels
cereals de secà
entre 1860 - 1960

Índex 1860 = 100.

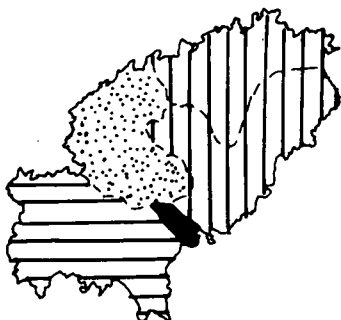

MAPA núm 3

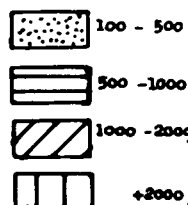

Evolució de la
terra cultivada
entre 1860 - 1960

Índex 1860 = 100.

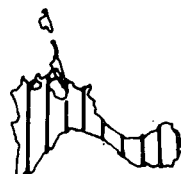
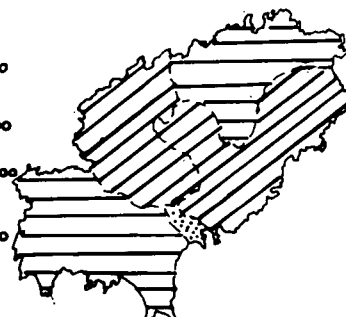

MAPA núm 6

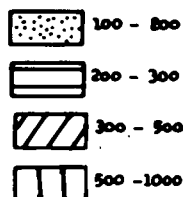

Evolució dels
ametllers
entre 1860 - 1960

Índex 1860 = 100

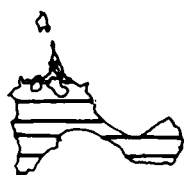
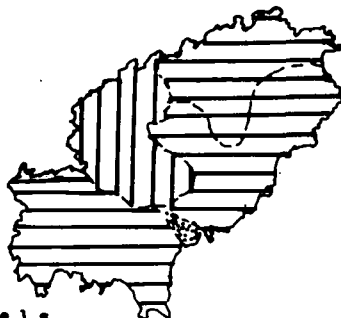

MAPA núm 4

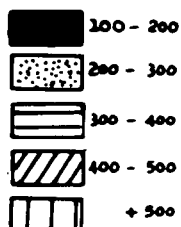

Evolució dels
regadius entre
1860 - 1960

Índex 1860 = 100

MAPA núm 7

Evolució
dels garrovers
entre 1860 - 1960

Índex 1860 = 100

